

ODPRTO PISMO

- ministrici za izobraževanje, znanost in šport, dr. Simoni Kustec
- ministru za kulturo, dr. Vasku Simonitiju

Zadeva: Zloraba knjižničarjev v Upravnem odboru IZUM-a za omejevanje razvojnega potenciala IZUM-a

Spoštovana ministra,

Vlada RS je 7. 5. 2020 sledila mnenju Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport ter Ministrstva za kulturo in ni podprla Predloga zakona o spremembi Zakona o knjižničarstvu, ki ga je Državnemu zboru predložil Državni svet in je zadeval črtanje 46. člena, ki določa najmanj 9-člansko sestavo organa upravljanja IZUM-a. Črtanje navedenega člena bi vladi omogočilo, da ustrežnejšo sestavo organa upravljanja IZUM-a določi v ustanovitvenem aktu IZUM-a, upošteva Zakon o raziskovalni in razvojni dejavnosti (ZRRD), ki določa, da nobena stran v 5–9 članskem organu upravljanja IZUM-a ne sme imeti večine, ter upošteva Sporazum med RS in Unescom iz leta 2012 o preoblikovanju IZUM-a v Regionalni center za knjižnične informacijske sisteme in informacijske sisteme o raziskovalni dejavnosti pod pokroviteljstvom Unesca, ki določa 5-članski Upravni odbor IZUM-a. Vlada meni, »da je trenutna normativna ureditev ustrezna in medresorsko usklajena, kar zagotavlja uspešno uresničevanje politik vseh zadevnih resorjev«.

Problem je star že vsaj toliko kot sam Zakon o knjižničarstvu (ZKnj-1) iz leta 2001. Ko je bil IZUM leta 1992 zaradi projekta COBISS.Net izločen iz Univerze v Mariboru, je s statusom samostojnega javnega zavoda dobil 8-članski organ upravljanja, s spremembo ustanovitvenega akta leta 1994 je dobil 5-članski organ upravljanja, leta 2002 (upošteva ZKnj-1) 11-članski upravni odbor, po zadnji spremembi ustanovitvenega akta leta 2016 pa ima IZUM sedaj 9-članski upravni odbor, pri čemer imajo uporabniki večino.

Člani Odbora za kulturo in vodje poslanskih skupin v DZ so bili 28. 5. 2020 seznanjeni, da nekatere navedbe v vladnem mnenju ne držijo, druge pa so tendenciozno prikrojene namenu razvrednotiti razloge za spremembo zakona in preprečiti rešitev problema. Ne gre namreč le za neskladje med dvema zakonoma in mednarodno pogodbo, temveč tudi za vprašanje strokovne kompetentnosti in suverenosti članov Upravnega odbora IZUM-a pri odločanju o strateških vprašanjih razvoja IZUM-a.

Vlada RS v svojem mnenju med drugim navaja, da je Nacionalni svet za knjižnično dejavnost (NSKD) »na podlagi strokovno utemeljenih dejstev odločil, da Vladi RS predlaga, da predloga zakona ne podpre«. NSKD je leta 2011 kot tudi leta 2015 soglašal s predlagano uskladitvijo 46. člena ZKnj-1 s 33. členom ZRRD. Iz zapisnika dopisne seje z dne 12–16. 3. 2020 je razvidno, da sta obrazložitev tokratnega predloga pripravila direktor IZUM-a in predsednik NSKD: »Z morebitno uveljavitvijo predloga sprememb ZKnj-1 obstaja velika verjetnost, da bi knjižnice svoj vpliv pri upravljanju IZUM-a izgubile ...«. Takšno pojasnilo direktorja IZUM-a, dr. Aleša Bošnjaka, knjižničarjem vsekakor »pade na plodna tla«, bojazen, da bi spremembo sestave upravnega odbora knjižnice izgubile vpliv na odločitve, ki zadevajo interese slovenskega knjižničarstva, pa je odveč. Prevladujoči vpliv bi kvečjemu izgubili državni uradniki, ki se jim morajo knjižničarji podrejati, razumeti pa je dr. Aleša Bošnjaka, da si ne želi spremembe sestave

upravnega odbora, ki ga je izbral za direktorja IZUM-a na predlog Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport. Podpora knjižničarjev predlogu direktorja IZUM-a pa je tudi razumljiva. IZUM je izjemno pomemben za nemoteno delovanje knjižnic in to lahko vpliva tudi na nekritičen pogled na takšne odločitve NSKD.

Vlada RS je ob tem izpostavila (nesporno) uspešnost delovanja IZUM-a »v skladu s pričakovanji in z nameni pretežnega financerja«, ki pa IZUM-u ne zagotavlja dolgoročne uspešnosti in mednarodne perspektive. Objektivna dejstva, ki so lani vodila k ustanovitvi Civilne iniciative za IZUM in COBISS.Net in so predstavljena na spletni strani www.zacobiss.net, namreč dokazujejo:

- da se Vlada RS že deset let ne odziva na predloge za rešitev strateških razvojnih izzivov IZUM-a in projekta COBISS.Net,
- da je zaradi načina upravljanja in kadrovskega siromašenja IZUM-a ogroženo dolgoročno uspešno izvajanje njegovega poslanstva in zadovoljevanje potreb uporabnikov aplikacij COBISS in SICRIS ter
- da se vodstva izobraževalnih, raziskovalnih in kulturnih institucij iz poslovnih razlogov ne želijo izpostaviti pri reševanju razvojnih težav IZUM-a in mreže COBISS.Net, večina javnih uslužbencev pa je prisiljena svoje položaje ščititi s pokorščino nadrejenim.

Predstavnica Ministrstva za kulturo, dr. Jelka Pirkovič, je na seji Odbora za kulturo Državnega zbora 4. 6. 2020 pojasnila, da Vlada nasprotuje predlagani spremembi Zakona o knjižničarstvu, ker meni, da je dosedanja ureditev organa upravljanja IZUM-a primerna. Če bi organ upravljanja oblikovali na način, kot to predvideva Zakon o raziskovalni in razvojni dejavnosti, bi to pomenilo zmanjšanje pomena IZUM-a skozi odbor upravljanja na področju knjižničarstva. Nastala naj bi velika praznina in vloga IZUM-a pri sistemu COBISS in posredno preko tega tudi v sistemu SICRIS bi bila s tem precej otežena, če ne onemogočena, je še pojasnila. Ob tem je tudi direktor IZUM-a, dr. Aleš Bošnjak, izpostavil, da bi krčenje upravnega odbora, »kjer bi po novi ureditvi knjižnice imele še kvečjemu enega od predstavnikov, zelo vplivalo na funkcionalnosti samega upravljanja«.

Podpisniki pisma poslancem z dne 28. 5. 2020 smo upali, da bo Odbor za kulturo na seji 4. 6. 2020 sprejel razumno odločitev, a je predlog spremembe ZKnj-1 zavrnil. Razumemo koalicijske stranke, poslanke in poslance, ki zaradi trenutne konstelacije političnih sil in drugih prioritet kljub drugačnim predhodnim obljubam predloga za spremembo ZKnj-1 niso mogli podpreti, ker temu nasprotuje SMC. Težje je razumeti tiste, ki z navajanjem neresnic poskušajo diskvalificirati Civilno iniciativo za IZUM in COBISS.Net ter ignorirajo probleme in predloge, ki so predstavljeni na spletni strani www.zacobiss.net. Tisti, ki spremembi obstoječega modela upravljanja IZUM-a nasprotujejo s pojasnili, kako pomemben je vpliv knjižnic na delovanje sistema COBISS preko Upravnega odbora IZUM-a, pa načrtno zavajajo ali pa delovanja organov IZUM-a ne poznajo.

Kakšen je dejanski vpliv knjižnice na razvoj in delovanje sistema COBISS preko organov IZUM-a lahko ugotovimo, če si ogledamo zapisnike sej Sveta članic COBISS in Upravnega odbora IZUM-a.

Sklep o ustanovitvi Instituta informacijskih znanosti v 12. členu določa, da se za obravnavanje vprašanj razvoja in delovanja kooperativnega online bibliografskega sistema in servisov COBISS posebej oblikuje Svet članic COBISS kot svetovalno telo za oblikovanje in usklajevanje stališč slovenskih knjižnic – polnopravnih članic sistema COBISS.SI. Svet članic COBISS sestavljajo predstavniki osnovnih skupin knjižnic (nacionalna, splošne, visokošolske, specialne, šolske) po kriteriju skupno prispevanih zapisov v vzajemno bazo podatkov.

V obdobju 2002-2010 je Svet članic COBISS vsako leto praviloma decembra obravnaval osnutek Letnega programa dela IZUM-a za naslednje leto. Zapisniki sej so dostopni na <https://www.cobiss.si/zapisniki/>. Pripombam in predlogom v razpravi na navedenih sejah je sledila priprava čistopisa Letnega programa dela, ki je bil nato posredovan v obravnavo in sprejem Upravnemu odboru IZUM-a. V obdobju 2011-2017 Svet članic COBISS ni več obravnaval osnutkov/predlogov Letnih programov dela IZUM-a pred sprejetjem le-teh na sejah Upravnega odbora IZUM-a, temveč je bil z njimi le naknadno seznanjen. Aktualni direktor IZUM-a, dr. Aleš Bošnjak, pa od septembra 2017 do 12. 2. 2020 ni organiziral nobene seje Sveta članic COBISS in tako slednji o predlogih Letnih programov IZUM-a za 2018 in 2019 sploh ni imel možnosti razpravljati, z Letnim programom dela IZUM-a za leto 2020 pa je bil seznanjen na seji dne 13. 2. 2020, ko je bil navedeni program že sprejet na seji Upravnega odbora IZUM-a 30. 1. 2020.

Sklep o ustanovitvi Instituta informacijskih znanosti v 8. členu določa, da Upravni odbor sprejema statut, usmeritve razvoja IZUM in letni program dela in finančni načrt ter imenuje in razrešuje direktorja IZUM s soglasjem ustanovitelja. K predlogu razvojnih načrtov in letnega programa dela ter finančnega načrta, v delu, ki zadeva naloge knjižničnega informacijskega servisa, pa je obvezno pridobiti tudi mnenje Nacionalnega sveta za knjižnično dejavnost.

Iz zapisnikov sej Upravnega odbora IZUM-a od leta 2002 dalje je razvidno, da je vpliv predstavnikov knjižnic na razvoj in delovanje sistema COBISS praktično omejen na rutinsko potrjevanje Letnega programa dela IZUM-a, če so upoštevane kadrovske in finančne omejitve, ki jih zapove MIZŠ. Da so v njem upoštevane potrebe knjižnic, IZUM poskrbi vnaprej v skladu s svojimi zmožnostmi. Zadovoljstvo uporabnikov sistema in servisov COBISS in SICRIS je namreč v vitalnem interesu IZUM-a. Nobene usmeritve ali problemi, ki zadevajo interese knjižnic in delovanje COBISS-a, se ne rešujejo preko članstva v Upravnem odboru IZUM-a – tudi kadar kadrovske in finančne omejitve ogrožajo uresničitev zastavljenih ciljev in je to izpostavljeno v letnem programu. Letni programi so sprejeti, ko so upoštevane vse zahteve MIZŠ, knjižničarji pa imajo pomembno vlogo pri izbiri direktorja IZUM-a, ko zagotovijo potrebno število glasov za tistega kandidata, ki ustreza MIZŠ-ju in MK-ju. Skratka, ker so knjižničarji v marsičem odvisni od svojih ministrstev, so praviloma prisiljeni upoštevati mnenja državnih uradnikov (prisotnih na sejah ali delujočih iz ozadja).

S svojo pokorščino so se knjižničarji izkazali tudi februarja 2017, ko je bil v sobotni prilogi Večera objavljen članek vodilnega avtorja sistemov COBISS in SICRIS, pobudnika ustanovitve in dolgoletnega direktor IZUM-a ter dolgoletnega koordinatorja projekta COBISS.Net, mag. Tomaža Seljaka, z naslovom »IZUM in COBISS.Net brez perspektive?« ([vir](#)). Istega dne, ko je skupina evropskih poslancev iz Slovenije poslala predsedniku Vlade in predsedniku Državnega zbora pismo podpore projektu COBISS.Net, je Upravni odbor IZUM-a soglasno sprejel sklep, da mora direktor IZUM-a mag. Tomažu Seljaku takoj onemogočiti uporabo pisarne v IZUM-u in e-naslava pod domeno IZUM. Vse ugotovitve in opozorila v navedenem članku so še vedno aktualna, se pa danes nihče več ne ukvarja z aktivnostmi za rešitev strateških razvojnih vprašanj IZUM-a in projekta COBISS.Net, ki jih je v letih pred tem vodil mag. Tomaž Seljak. Po mnenju aktualnega direktorja IZUM-a naj bi bilo preteklo pogodbeno sodelovanje z njim celo nepotrebno in ekonomsko neupravičeno.

Ob vsem tem ni težko ugotoviti, da so knjižničarji pri upravljanju IZUM-a zlorabljeni za omejevanje njegovega razvojnega potenciala.

Kakšna pa je pri tem vloga Nacionalnega sveta za knjižnično dejavnost (NSKD), katerega člani so predstavniki vseh vrst knjižnic, njihovih združenj in financerjev? Obvezno naj bi bilo njegovo mnenje k predlogu razvojnih načrtov in letnega programa dela ter finančnega načrta IZUM-a, a je praksa drugačna. Z vsakoletnim programom se seznanj in poda pozitivno mnenje šele, ko je program že sprejel Upravni odbor IZUM-a s soglasjem MIZŠ.

IZUM je lani na pobudo Ministrstva za kulturo pripravil Strateški načrt Instituta informacijskih znanosti za obdobje 2019-2024. Na njegovo vsebino Svet članic COBISS ni imel možnosti vplivati in z njim še tudi ni bil seznanjen. Direktor IZUM-a je navedeni strateški načrt predstavil Nacionalnemu svetu za knjižnično dejavnost na seji 21. 10. 2019. Sledila je korespondenčna obravnava in NSKD je k načrtu podal pozitivno mnenje, ob tem pa je ravnateljica UKM, dr. Zdenka Petermanec, opozorila, da navedbe v načrtu ne odražajo partnerskega odnosa s knjižnicami pri razvijanju nacionalnega vzajemnega bibliografskega sistema in ne pretekle vloge knjižnic pri razvoju nekaterih servisov, katerih vzpostavitev/združitve je sedaj vključena v strateški načrt IZUM-a. Upravni odbor je navedeni strateški načrt sprejel na seji 10. 12. 2019. V vzajemnem katalogu COBIB.SI lahko najdemo bibliografski zapis za publikacijo z naslovom Strateški načrt Instituta informacijskih znanosti : [2019-2024], ki naj bi bila izdana leta 2019 in natisnjena v 1100 izvodih, a je »še v tisku«. IZUM pojasnjuje (24. 7. 2020), da Vlada še vedno ni podala soglasja k navedenemu načrtu in »bi razkritje takšnega dokumenta, ki še ni dokončen, zagotovo lahko povzročilo napačno razumevanje njegove vsebine«.

Spoštovana ministra,

pohvalne ocene poslanskih skupin (na seji Državnega zbora 17. 6. 2020) na račun vloge IZUM-a pri razvoju in delovanju sistemov COBISS in SICRIS ter mreže COBISS.Net so upravičene. Ignoriranje dokumentiranih razvojnih težav IZUM-a in projekta COBISS.Net pa je možno razumeti le v kontekstu dogovorjenega političnega sprenevedanja in prikrivanja odgovornosti bivših ministrov in ministric ter Upravnega odbora IZUM-a za že desetletno razgrajevanje razvojnega in izvoznega potenciala IZUM-a in projekta COBISS.Net. Bivše vodstvo IZUM-a se je dolgo prizadevalo prepričati Vlado RS, da spremeni podcenjevalni odnos do IZUM-a in projekta COBISS.Net ter jima z vzpostavitvijo medresorske koordinacije in s spremembo sestave organa upravljanja IZUM-a zagotovi dolgoročno razvojno in izvozno perspektivo, a je bilo pri tem neuspešno. Ambicije aktualnega direktorja IZUM-a in njegovo razumevanje poti za doseg dolgoročnih ciljev IZUM-a so očitno drugačni.

Ob tem upamo, da bodo tudi slovenski knjižničarji enkrat prepoznali, kako so zlorabljeni pri upravljanju IZUM-a, zakaj IZUM razvojno zaostaja in zakaj ne more bogatiti svojega kadrovskega potenciala s širitvijo mreže COBISS.Net ter s tem povezanimi prihodki od izvoza znanja in izkušenj.

Državni zbor je 9. 7. 2020 sprejel Zakon o ratifikaciji Sporazuma med Republiko Slovenijo ter Organizacijo združenih narodov za izobraževanje, znanost in kulturo (Unesco) o preoblikovanju IZUM – Regionalnega centra za knjižnične informacijske sisteme in informacijske sisteme o raziskovalni dejavnosti v Mariboru, Slovenija, v center 2. kategorije pod pokroviteljstvom Unesca in o njegovem delovanju. Ratifikacija pomeni potrditev oz. priznanje pred osmimi leti podpisanega mednarodnega sporazuma, ki je podvržen mednarodnemu pravu. Z zakonom o ratifikaciji je postal navedeni sporazum kot mednarodni pravni vir del slovenskega pravnega reda in se uporablja neposredno, ne glede na določila drugih zakonov. To pomeni, da ni več pravnih ovir za uveljavitev 7. člena navedenega sporazuma, ki določa 5-člansko sestavo

Upravnega odbora IZUM-a, ki je skladna s 33. členom ZRRD, a je za spremembo sestave UO v aktu o ustanovitvi IZUM-a potrebna še politična volja MIZŠ, MK in Vlade RS.

Razvojno zaostajanje IZUM-a in zapravljanje zaupanja v projekt COBISS.Net v ciljnih državah (Albanija, Bolgarija, Bosna in Hercegovina, Črna gora, Kosovo, Makedonija, Srbija in Hrvaška) se bo nadaljevalo dokler Vlada RS ne prepozna, da je treba:

1. Pod okriljem KPV vzpostaviti medresorsko koordinacijo strateških razvojnih usmeritev IZUM-a in mreže COBISS.Net ter politično-diplomatskih aktivnosti za uveljavitev slovenskih interesov v ciljnih državah projekta COBISS.Net.
2. Spremeniti model upravljanja IZUM-a in kompetentno sestavo Upravnega odbora IZUM-a določiti v ustanovitvenem aktu IZUM-a skladno s specifičnostjo dejavnosti in razvojnimi usmeritvami IZUM-a.
3. Projekt COBISS.Net umestiti med strateške projekte mednarodnega razvojnega sodelovanja RS in Evropski komisiji predlagati financiranje širitve mreže COBISS.Net iz evropskih sredstev v okviru programa predpristopne pomoči IPA.

Kje smo in kje bi lahko bili lahko prebereta v članku, ki je bil na portalu+ objavljen 13. 4. 2020 - Prisilno degradiran razvojni in izvozni potencial IZUM in COBISS.Net ([vir](#)). Sklicevanje na zadovoljstvo knjižničarjev in resornih ministrstev je kratkovidno, ker mednarodne perspektive IZUM s projektom COBISS.Net nima več, če se ne rešijo problemi, ki že leta hromijo njegov razvoj in izvozno usmerjenost in so predstavljeni na www.zacobiss.net.

Spoštovana ministra, predlagamo vama, da navedeno v tem pismu upoštevata, razmislita o posledicah nasprotovanja spremembi modela upravljanja IZUM-a ter v dobrobit slovenskega knjižničarstva in mednarodnega ugleda Slovenije podpreta predloge Civilne iniciative za rešitev strateških razvojnih vprašanj javnega zavoda IZUM in projekta COBISS.Net.

Člana Civilne iniciative za IZUM in COBISS.Net

Mag. Tomaž Seljak, vodilni avtor sistemov COBISS in SICRIS ter dolgoletni direktor IZUM-a in koordinator projekta COBISS.Net

Prof. dr. Alojz Križman, rektor Univerze v Mariboru v času, ko je bil IZUM izločen iz Univerze v Mariboru zaradi projekta COBISS.Net